

Fuzûlî'nin Şiirinde Sıra Dışı Bir Anlam Kopyası Örneği: *Ancak Et**

An Uncommon Loan Translation Example In Fuzûlî's Poetry: Ancak Et-

Metin SAMANCI*

*Arş. Gör., Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi

e-mail : metinsamanci@hotmail.com.tr

Araştırma Makalesi / Research Article

DOI: <https://doi.org/10.34083/akaded.592285>

Sorumlu Yazar / Corresponding Author

Metin Samancı, Bilecik Şeyh Edebali
Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk
Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bilecik / Turkey

ORCID : 0000-0002-6193-0370

Geliş Tarihi / Received : 15.07.2019

Kabul Tarihi / Accepted : 20.08.2019

Atıf / Citation

SAMANCI, Metin (2019). Fuzûlî'nin Şiirinde
Sıra Dışı Bir Anlam Kopyası Örneği: *Ancak
Et*. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 3 (2),
288-295.

DOI: 10.34083/akaded.592285

Öz

Üç dilin konuşulduğu bir muhitte yetişen Fuzûlî'nin şiir dili yaşadığı çevrenin etkisiyle Osmanlı şairlerinden farklıdır. Şiir yazabilecek seviyede Arapça ve Farsçaya hâkim olan şairin Türkçesi zaman zaman bu dillerin etkisi altındadır. Bu nedenle onun şiirlerinde Türkçenin yapısına uymayan kullanımlarla karşılaşmak mümkündür.

Bu çalışmada Fuzûlî'nin şiirlerinde geçen sıra dışı bir yapı söz konusu edilmiştir. Fuzûlî'nin şiirlerinde ancak et-/eyle- şeklinde yer alan feshate aykırı bir ifadenin varlığı tespit edilmiştir. Bu ifadenin, ancak kelimesinin 'fakat' anlamından ziyade 'o kadar, o derece' anlamlarından hareketle ve Osmanlı şiirinde yeter et- şeklinde karşılık bulan Farsça bes kerden ifadesinin tesiriyle oluştuğu tespit edilmiştir.

Çalışmada bu ifadeye 'son vermek; bırakmak; vazgeçmek, bu kadarla yetinmek' gibi anlamlar verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Araştırmacıların bir kıyaslama yapabilmesi için dil içi çeviri içeren neşirlerde ifadeye verilen karşılıklar da sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Anlam kopyası, Fuzûlî, ancak et-

Abstract

Fuzûlî, grown up in a neighborhood where three languages were spoken has a specific language compared to Ottoman poets, under the influence of the environment. Poet's Turkish, having a brilliant mastery of Arabic and Persian in a level to write poetry, is under the influence of these languages sometimes. Therefore, it is possible to encounter usages don't conform to Turkish structure in his poetry.

In this article, an unusual structure in Fuzûlî's poetry has been concerned. A phrase was detected in Fuzûlî's poetry, such as ancak et-/eyle- which is incongruous facility. It is detected that this phrase was appeared from ancak word's 'so much, that amount' meaning rather than 'but, only' meaning and by the influence of Persian bas kardan which is reciprocating as yeter et- in Ottoman poetry.

In the article, concluded that it is necessary to make of the phrase like to end, to stop; To leave; to give up, to be content with this'. For researchers to make a comparison, meaning in publishings including intra-language translation also are presented.

Keywords: Loan translation, Fuzûlî, ancak et-

* Bu makale Fuzûlî'nin Anlam Dünyası: Anahtar Kelimeler ve Kavramlar Sözlüğü başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Giriş

Klasik Türk şiirinin Fars şiirinden muhteva ve üslup yönünden etkilendiği gibi dil yönünden de etkilendiği malumdur. Şiirde Farsça gramerine ait yapılar sıkça karşımıza çıkar. Bu yapılara ek olarak Farsçadan *anlam kopyalaması (calque)* yoluyla türetilmiş ifadeler de vardır ve klasik şiirde karşımıza çıkan bu tarz yapılara yönelik yeterince çalışma yapılmamıştır.

Fuzûlî'nin şiirinde Farsça tesiri Osmanlı şairlerine göre daha belirgindir. Arapça, Türkçe ve Farsçanın konuşulduğu bir muhitte yaşayan ve Farsçayı divan tertip edebilecek kadar iyi bilen şair muhtelemen Farsçanın gramer yapısına göre düşünebiliyordu. Çoğu zaten dilin içerisinde kendiliğinden bulunan ve Fars şiir diline yerleşmiş bazı kalıpların Türkçeye aktarıldıklarında şair için sorun teşkil etmemesi nedeni, muhtemelen Fuzûlî'nin her iki dile de aşina olması ve Farsça söz ve anlam düzenine göre de düşünebilmesiyle ilgilidir. (Zülfe 2018: 746)

Fuzûlî'nin Türkçe ve Farsça kasidelerinin dua bölümlerinde birbirinin çevirisi mahiyetinde ifadeler bulunduğu dikkat çeken Prof. Dr. Cem Dilçin “Fuzûlî'nin Türkçe kasidelerinin duâ bölümlerinde kullandığı söz kalıpları açısından Farsça kasideleri arasında bir benzerlik ve ortaklık bulunmaktadır. Bunlar çeviri bilim yönünden bakılırsa hemen hemen birbirinin aynısıdır.” yorumunu yapar. (2010: 344)

Dilçin'in dikkati çektiği bu durum Fuzûlî'nin şiirinin karakteristik özelliklerinden biridir. Onun şiirinde *yüz suyu* gibi yaygınlaşmış ve anlaşılabilen örneklerin yanı sıra *başdan ayağ et-*, *toprağdan götür-* gibi yaygınlaşmamış, ilk bakışta anlaşılmayan adeta Farsçadan çeviri gibi duran örnekler dikkat çeker. (Samancı 2019: 9) Bu tür çeviri örnekler dilbilimde -aşağıda açıklayacağımız üzere- *anlam kopyası (calque)* denir. Bu çalışmamızda Fuzûlî'nin şiirlerinde karşımıza çıkan bir anlam kopyası örneği işlenmiştir.

Fuzûlî'nin şiirlerinde, ilk bakışta bir kalıp ifade olduğu ihtimali akla gelmeyen ve Farsça *bes kerden* ifadesinin birebir karşılığı olduğunu düşündüğümüz *ancak et-* ifadesi dikkatimizi çeker. Farsça *bes kerden* ifadesi Osmanlı şiirinde fesahati bozan bir unsur olarak *yeter et-* şeklinde yer alır.¹ (Zülfe 2018) Bununla birlikte Fuzûlî'nin bu ifadeyi *ancak et-* şeklinde kullandığını da görürüz.

Anlam Kopyaları Hakkında Genel Bilgi

Önce bu terim hakkında kısaca bilgi verelim. İngilizcede daha çok *calque* olarak karşılanmakla birlikte *loan translation*, *semantic loan*, *loanshift*, *translation loan word* gibi kelimelerle de karşılanan bu terime, Türkçe dilbilimi terimleri kitaplarında *anlam aktarması*, *anlam kopyası*, *öyküntü*, *anlam etkilenmesi*, *ödünclemeli çeviri* gibi karşılıklar bulunmuştur. Bu terim hakkındaki tanımlardan birkaçını vermek yerinde olacaktır:

Anlam aktarması: “Bir dile ait söz veya ifadelerin birim birim bir başka dile aktarılması yolu ile elde edilen söz veya ifade anlam aktarması olarak bilinir. Anlam aktarması sözlerin biçim biçim alıcı dile çevrilmesi şeklinde olup, dil alışverişlerinde ulusallaştırmanın son sınırı sayılır. Anlam aktarması söz

---

¹ Lugat anlamı açık seçik ve berrak bir halde bulunma saf ve halis olmayı ifade eden *fesahatin* terim anlamı kelimelerin telaffuzunun akıcı olup kulağa hoş gelmesi, manasının da açık olmasıdır. Bunu gösteren özellik de kelimelerin dil kurallarına uygun olup o dilin ustası olan edebiyatçılar tarafından kabul görerek yaygın şekilde kullanılmasıdır. Diğer bir ifade ile sözün kolay anlaşılır ve kusurlardan uzak olması halidir. (Saraç 2010: 40-42) İfadenin geçtiği beyitlerin anlaşılmasındaki zorluk fesahate aykırı bir durum oluşturmaktadır.

(semantic calque), söz öbeği (phraseologic calque) veya cümle (syntactic calque) düzlemlerinde olabilir. Anlam aktarması yabancı söz ve yapılarla bakılarak şekil verilen ama ait oldukları dilin kendi öğelerinden elde edilen yeni söz veya yapıdır: İng. snowman 'kar adam' > TT kardan adam; Alm. Eisberg 'buz dağı' > TT. buz dağı; Fr. edition critique 'tenkitli basım' > TT. tenkitli basım; İng. wireless 'kablolu' > TT kablolu gibi." (Karaağaç 2013: 119)

Öyküntü: Bir dilden öbürüne, genellikle sözcüğü sözcüğüne çeviri yoluyla içerik ve bileşik biçimler söz konusu olduğunda sıralanış düzeni aktarma; bu işlem sonunda ortaya çıkan biçim. Örneğin *bilim-kurgu* terimi İngilizce kökenli bir öyküntüdür. (Vardar vd. 1998: 163)

Anlam etkilenmesi: aralarında kültür bağları bulunan milletlerin dillerinde kelime anlamlarının birbirine tesir etmesi, kelime çevrilmesi veya kelimelerin anlam etkisiyle dillerden yeni kelime, deyim ve sözlerin meydana gelmesi olayı. Farsça *âb-ı rûy*'dan Türkçe yüz suyu "şeref, saygı, itibar" İngilizce cold wave "soğuk dalga"dan Türkçe soğuk dalgası; Fransızca morte saison'dan Türkçe ölü mevsim şekillerinin ortaya çıkması; Eski Türkçe savcı "elçi" kelimesinin Farsça peygamber "haberci" nin etkisiyle, İslamiyetten sonra "peygamber" anlamında kullanılması gibi. (Topaloğlu 1989: 26)

Yukarıdaki tanımlarda günümüze dair örnek verilirken İngilizce ve Fransızca, eski döneme ait örnek verilirken Farsçanın tercih edildiği dikkat çekmektedir. Örnekler arasında verilen *âb-ı rûy*'dan etkilenerek oluşan *yüz suyu* gibi örnekler klasik şiirde sıkça karşımıza çıkmaktadır. (Eker 2010: 209)

Bu sıra dışı anlam kopyasının daha iyi anlaşılabilmesi için önce Farsça *bes kerden* ifadesinin yer aldığı Fuzûlî'den beyit vereceğiz. Ardından *bes kerden* ifadesinin Türkçe bire bir tercümesi olan yeter et-ifadesinin geçtiği -biri yine Fuzûlî'den olmak üzere- örneklerini verip daha sonra bu Farsça ifadenin Fuzûlî'nin şiirinde ancak et- şeklinde karşılık bulmasını inceleyeceğiz.

Farsça *bes kerden* ifadesi şairin Farsça bir beytinde şöyle geçiyor:

be pend-i nâşih ez hûn-i ciger horden ne kerdem bes

zi men ez men beter şad dâğ dâred ber ciger nâşih (Dîvân-ı Fârsî: G. 123/5)

[=Bana öğüt verenin sözüyle ıstırap çekmekten **vazgeçmem**. Benim yüzümden bana öğüt verenin bağrında benimkinden daha beter yaralar çıktı.]

Bes kelimesinin 'ancak' ile karşılanması

Ançak/ancağ kelimesi 'o kadar, öyle, o derece; sadece; yeterli, ancak, fakat' gibi anlamlara sahiptir. (Clauson 1972: 174; Dilçin 1983: 9) Farsça *bes* kelimesi ise Fuzûlî'nin döneminde Türkçede farklı kelimelerle karşılanmıştır. Dönemin lügat yazarlarından Hâlimî (ö. 1497) *bes* kelimesine *ancağ* karşılığını vermiş; (Uzun 2003: 85) Kemâl Paşa-Zâde ise (ö. 1534) kelimeye bu anlamın verilmesinin yanlış olduğunu, 'yeter' anlamının verilmesi gerektiğini söylemiştir. (Topal 2013: 179) Hâlimî'nin *bes* kelimesine *ancağ* karşılığını vermesi bu kelimenin yukarıda verdiğimiz 'o kadar, öyle, o derece' gibi anlamlarından hareketle olsa gerektir. Aslında iki lügat müellifi de *bes* kelimesine aynı anlamı vermiş fakat Hâlimî bu anlamı karşılayan *yeter* kelimesi yerine *ancağ* kelimesini tercih etmiştir. Kemâl Paşa-Zâde *ancağ* kelimesinin 'fakat' anlamını göz önünde tutarak *bes* kelimesine böyle bir karşılık verilmesine karşı çıkmıştır.

Farsça *bes kerden* ifadesi Osmanlı şiirinde olduğu gibi Fuzûlî'nin şiirlerinde de *yeter et-* şeklinde karşılık bulmuştur. Bununla birlikte şair bu ifadeyi *ancak et-* ifadesi ile de karşılamıştır ve böylece ifadenin geçtiği beyitlerin anlaşılması zorlaşmış hatta bu beyitler şairin söylediğinin tam aksi yönde anlaşılabilir bir hal almıştır.

İfadenin geçtiği beyitlerde böyle bir kalıp ifadenin varlığı göz ardı edildiğinde beyitteki mana oturmamakta hatta beytin anlamıyla çelişkili durumlar da ortaya çıkmaktadır. Mesela aşağıdaki beyitte geçen *ancağ nâle vü zâr ét* ibaresi 'sadece ağla ve inle' şeklinde anlaşıldığında beyitte çelişkili bir durum ortaya çıkmaktadır. Beyit şöyledir:

çü yoh 'ışk âteşi bir şu'le çekse tākātün ey ney

baş ağrıtm dem-i 'ışk urma ancağ nâle vü zâr ét

(*Dīvān*: G. 42/4)

Beyti Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan şöyle nesre çevirmiştir: “Ey ney, mademki aşk ateşi bir alev çekse sen buna dayanamazsın, yanarsın. Öyle ise aşktan bahsediyorum diye baş ağrıtm sade ağla ve inle.” (Tarlan 2008: 118) Beyitteki *ancağ* ifadesi 'sade' anlamında görülmüş -ki böyle görülmesi doğaldır- ve beyit bu minvalde nesre çevrilmiştir. Fakat beyit bu şekilde çevrildiğinde çelişkili bir durum ortaya çıkmaktadır. Şairin neye hitaben önce “Baş ağrıtm” deyip ardından “Sadece ağla ve inle.” demesi bir çelişkidir. Bunun yerine beyitteki *ancağ ét* bir kalıp ifade olarak değerlendirilmeli ve ifadeye Farsçadaki *bes kerden* ve Osmanlı şiirindeki *yeter et-* ifadesinde olduğu gibi anlam verilmelidir. Bu durumda beytin günümüz Türkçesi ile nesre çevirisi şöyle bir hal almaktadır:

[=Ey ney! Madem aşk ateşi bir alev çekse sen buna dayanamazsın. Öyleyse ağlayıp sızlamayı bırak; aşktan söz edip de başımızı ağrıtm.]

Diğer Örnekler

Bir başka çelişkili durum şairin aşka hitap ettiği ve ondan insaf dilediği aşağıdaki beyitte ortaya çıkmaktadır:

inşāf hōşdur ey 'ışk ancağ meni zebūn ét

ha beyle miñnet ile geçsün mi rüzgārum

(*Dīvān*: G. 192/2)

Beyti Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan şöyle nesre çevirmiştir: “İnsaf güzeldir ey aşk, insaf et de sadece beni acze düşür. Başka bir şey istemiyorum. Hayatım daima böyle mihnet ile mi geçsin?” (Tarlan 2008: 470)

Aynı beyit Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu tarafından şöyle nesre çevrilmiştir: “Ey âşk! İnsafı olmak güzel şeydir. Ancak, beni güçsüz bırak da dünya ile ilgimi keseyim. Zamanım böyle mihnetle mi geçsin?” (Mazıoğlu 1989: 179)

Her iki çeviride beytin anlamının ekleme ifadelerle toparlanmaya çalışıldığı görülüyor. Tarlan “Sadece beni acze düşür. Başka bir şey istemiyorum.” şeklinde bir tercihte bulunurken Mazıoğlu “Ancak, beni güçsüz bırak da dünya ile ilgimi keseyim.” ifadesini tercih etmiştir. Beytin anlamına bakıldığında şairin aşktan insaf dilediği ve artık günlerinin sıkıntı ile geçmesini istemediği görülür. Şairin hem aşktan insaf dilemesi hem de kendisini acze düşürmesini istemesi bir çelişkidir. Bu nedenle *ancağ meni zebūn ét* ifadesi 'Beni bu kadar acze düşür/Beni acze düşürdüğün yeter' gibi ifadelerle karşılanmalıdır. Beyit *ancağ ét* kalıbı doğrultusunda şu şekilde çevrildiğinde çelişkili durum ortadan kalkar:

[=Ey aşk, insaf güzeldir. Beni acze düşürdüğün yeter. Hayatım sürekli böyle sıkıntıyla mı geçsin?]

Leylā vü Mecnūn mesnevisinde *ancağ kıl-* ifadesinin kullanıldığını görüyoruz. Mesnevi'de Mecnūn'un dostları onun perişan halinden kurtulması için onu kırlarda gezmeye davet ederler:

ancağ özünü esîr-i gam kıl

lutf eyle hırâma gel kerem kıl (Leylâ vü Mecnûn: 807)

Prof. Dr. Muhammet Nur Doğan bu beyti şöyle nesre çevirmiştir: “Bari sadece ruhunu gam esiri eyle de; lütfet, kerem kıl, biraz çık dolaş.” (Doğan 2000: 807)

Prof. Dr. Hüseyin Ayan neşrinde beyitteki mısraların yerleri değişiktir ve *ancağ* kelimesinin yerini *kem-ter* kelimesi almıştır. Beyit bu haliyle şu şekilde nesre çevrilmiştir: “Lutfen kalk, salın, âciz özünü gamın tutsağı kıl.” (Ayan 1981: 117)

Beytin bağlamına bakıldığında arkadaşlarının Mecnun’un kederlere kendini kaptırmasına karşı çıktıkları görülür. Bu nedenle ona “Bari sadece ruhunu gam esiri eyle” ya da “Âciz özünü gamın tutsağı kıl” demek yerine dostane bir ihtarda bulunmaları beklenir. Bu nedenle beyitteki *ancağ kıl*-ifadesini bir kalıp olarak değerlendirmek gerektiğini düşünüyoruz. Böyle değerlendirildiğinde beyti günümüz Türkçesi ile aşağıdaki şekilde nesre çevirmek mümkündür:

[=Kendini bu kadar derde kaptırmaktan vazgeç. Lütfet, bir güzellik yap da biraz çık dolaş.]

Vasfi Mahir Kocatürk’ün çevirisi beytin bağlamına daha uygun bir çeviridir. Beyitte Hüseyin Ayan neşrinde olduğu gibi *ancağ* yerine *kem-ter* nüsha farkının tercih edildiği anlaşılıyor: “Lütfet, kerem et, biraz gezin; kendini gama bir parça az kaptır!” (Kocatürk 1943: 21)

Leylâ vü Mecnûn mesnevisinde geçen bir başka örnek Mecnun’un dilindedir. Mecnun babasına hitaben kendisine mal mülk sunulmasını istemediğini söyler:

ancağ maña ‘arz-ı mülk ü māl et

oğlunı özün kimi hayâl et (Leylâ vü Mecnûn: 2116)

Prof. Dr. Muhammet Nur Doğan bu beyti bir sonraki beyitle birlikte şöyle çevirmiştir: “Şimdi bana mülk ve mal teklif et, ama oğlunu da kendin gibi düşün; Farz et ki mala sahip oldu. Ama o da, gidince malı mülkü başkasına bırakacak!” (Doğan 2000: 388)

Hüseyin Ayan neşrinde beyit şöyle çevrilmiştir: “Ancak bana malını mülkünü arz et! Oğlunu da kendin gibi hayal et!” (Ayan 1981: 284)

Vasfi Mahir Kocatürk’ün çevirisi ise şöyledir: “Bana mal ve mülk veriyorsun, oğlunun da senin gibi olacağını düşün!” (Kocatürk 1943: 63)

Çevirilere bakıldığında *ancağ* kelimesinin ya olduğu gibi bırakıldığı ya da atlandığı görülüyor. Durum böyle olunca Mecnûn’un söylemesi ihtimal dâhilinde olmayan “Bana malını mülkünü arz et” gibi bir ifade ortaya çıkıyor.

Beyitte Mecnûn, babasının malına mülküne varis olması önerisini reddediyor. Kendisinin de dünyada kalıcı olmadığını ve malın mülkün geçici olduğunu söyleyerek babasına karşı çıkıyor. Bu nedenle beyitteki *ancağ* ‘yeter’ anlamında düşünülmelidir. Böyle değerlendirildiğinde beyti aşağıdaki şekliyle günümüz Türkçesine çevirmek mümkündür:

[=Bana mal mülk teklifi yapmaktan vazgeç. Oğlunu da kendin gibi düşün.]

İfadenin geçtiği anlaşılabilir beyitlerden biri Mecnûn'un çölde Leyla ile karşılaşır ona ilgi göstermediği bölümde geçer. Leylâ'yı gördüğünde ona ilgi göstermeyen Mecnûn bu durumu aşkıta olgunluğa erişmekle izah eder:

*evvel bu işi edende bünyâd
men tıfl idüm ü zemâne üstâd
etmişdi sana beni mukayyed
gûyâ ohudurdı ders-i ebced
hâlâ kılubem kemâl hâsıl
ebced sebakın ohur mı kâmil* (Leylâ vü Mecnûn: 2709-2711)

[=Ben bu işe başladığımda çocuktum, zaman da bir öğretmendi. Sanki bana alfabeyi öğretiyormuş gibi beni sana bağladı. Artık ben olgunluk kazanmış biriyim. Olgun bir insan alfabe dersi alır mı hiç?]

Mecnûn daha sonra Leylâ'nın aşkını, talebenin örnek alarak yazı öğrenmesi için üstadın sayfanın başına yazdığı meşk numunesine (ser-*hâf*) benzetir. Önceki beyitlerde olgunluğa ulaştığı için alfabe dersi almayı bıraktığını söylediği gibi artık meşk etmeye lüzum kalmadığını söyler:

*çün yetdi kemâle ser-hâf-ı 'ışk
ser-hâf görüp ancak eylerem meşk* (Leylâ vü Mecnûn: 2712)

Beytin Muhammed Nur Doğan tarafından yapılan çevirisi şöyledir: "Bugün, aşk (hocası)nın ders olarak okuttuğu yazı, olgunlukta en üst noktaya ulaştığı için, artık dersimi bu başyazıya göre yapıyor, yazımı buna bakarak yazıyorum." (Doğan 2000: 486)

Beytin Vasfi Mahir Kocatürk çevirisi ise şöyledir: "Aşk yazısı kemale eriştikten sonra ancak bu yazıyı görüp meşk ederim." (Kocatürk 1943: 81)

Hüseyin Ayan neşrinde ise beyit şöyle çevrilmiştir: "Mademki aşk yazısının ucu sona erişti; satır başını görüp ancak meşk etmeye başladım." (Ayan 1981: 359)

Meşk, öğrenci belli bir olgunluğa kavuşana kadar tekrar edilen ders ve alıştırmalardır. Mecnûn, Leylâ'ya ilgi göstermeyişi artık belli bir olgunluğa ulaşmasına bağlamaktadır. Önceki beyitlerde alfabe dersini bıraktığını söylediği gibi artık meşk etmeyi de bıraktığını söyler. Bu nedenle beyitteki *ancak eyle-* ifadesinin *yeter et-* ve *bes kerden* ifadelerinde olduğu gibi 'son vermek, bırakmak, bu kadarıyla yetinmek' gibi anlamlarda kullanıldığını söylemek mümkündür. Böyle değerlendirildiğinde beyit aşağıdaki şekilde günümüz Türkçesine çevrilebilir:

[=Aşkın bana örnek olan yazısı en üst seviyeye ulaştığı için örneğe bakarak meşk etmeyi bırakırım.]

Fuzûlî'nin güzellere duyulan mecazi aşkı hakiki aşka ulaşmak için meşk etmek olarak yorumladığı şu beyti yukarıdaki beytin daha yalın bir ifadesidir:

*hakîkat hattını yazmak dilersen levh-i zâtında
hattın gül-ruhların manzûr dut meşk-i mecâz eyle* (Dîvân: G. 250/3)

[=Benliğinin sayfasına hakikat yazısını yazmak istiyorsan gül yanaklıların ayva tüylerine bakarak mecazi aşkıta meşk et.]

Şairin aşkta *kemâl* seviyesine ulaşana kadar güzellerin aşkını meşk ettiğinden bahsettiği aşağıdaki beyit söz konusu beyitle aynı şeyleri söylüyor:

bâ haṭ-i hüsn-i dilberân der 'ışk

mî konem meşk tâ resem be kemâl

(*Dīvān-ı Fârsî*: Kıt. 29/2)

[=Aşkta bir olgunluğa ulaşana kadar dilberlerin güzelliğinin hattı ile meşk ediyorum.]

Bu ifadenin geçtiği aşağıdaki örneklerde, beyit bu şekilde anlaşılmadığından nüsha farkı oluşmuştur. Necmettin Halil Onan neşrinde *ancaḳ bizi eyle ḥalkâ rüsvâ* şeklinde geçen ifade (Onan 1956: 264) muhtemelen müstensihler tarafından anlaşılmadığı için Muhammet Nur Doğan neşrinde *ancaḳ bizi etme ḥalkâ rüsvâ* şeklini almıştır.

taḳlîd ile gösterüp 'alâmet

ḳılma özünî meni melâmet

bir 'aḳl u firâset eyle peydâ

ancaḳ bizi eyle ḥalkâ rüsvâ

(*Leylâ vü Mecnûn*: 2679, 2680)

[=Âşıkmiş gibi davranıp kendini ve beni ayıplanacak hale düşürme. İyi düşünüp taşın. Bizi insanlara bu kadar rezil ettiğin yeter.]

Sonuç

Yaşadığı çevrenin tesiriyle Fuzûlî'nin dili Osmanlı şairlerinden farklıydı. Türkçenin yanı sıra Farsçanın gramer yapısına göre de düşünebilen şair, muhtemelen kendi şiir dilindeki sıra dışı yapıları olağan karşılıyordu.

Fuzûlî'nin şiiri üzerine yapılacak araştırmalarda bu durumun göz ardı edilmemesi gerektiğini savunuyoruz. Bu nedenle bu çalışmada şairin şiir dilinden sıra dışı bir örnek söz konusu edilmiştir. Şairin *ancaḳ* kelimesini fesahate aykırı bir şekilde yapı olarak olumlu anlamca olumsuz kullandığı tespit edilmiştir.

Araştırmacıların bir kıyaslama yapabilmesi için Fuzûlî neşirlerindeki çeviriler de verilmiştir. Verilen bu çeviri örneklerinde ya *ancaḳ* kelimesinin atlandığı ya da parantez içi açıklamalarla beytin anlamının toparlandığı görülür. Zaman zaman bağlamla çelişen durumlar da dikkati çeker.

Şairin kullandığı *ancaḳ et- /eyle- /kıl-* kalıbını Farsça *bes kerdn* ve Osmanlı şairlerinin kullandığı *yeter et-* ifadesinde olduğu gibi anlamlandırmak gerektiği tespit edilmiştir. Bu durumda beyitlerdeki bu ifadeyi 'etmen yeter; ettiğin yeter; etmeyi bırak, etmekten vazgeç, etmeye son ver' gibi anlamlandırmak gerekir. Aksi takdirde beyitlerde birbiriyle çelişkili ifadeler ortaya çıkmaktadır. Araştırmacıların katkılarıyla bu konuda daha sağlam sonuçlara ulaşılacağını umut ediyoruz.

Kaynakça

AYAN, Hüseyin, (1981) (Haz.) *Fuzûlî Leylâ vü Mecnûn*, Dergâh Yayınları, Türk Klasikleri: 5, İstanbul.
CLAUSON, Sir, Gerard, (1972) *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford Uni-versity Press, Londra.

- DİLÇİN, Cem, (1983) *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları: 503, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- DİLÇİN, Cem, (2010) *Fuzûlî'nin Şiiri Üzerine İncelemeler*, Kabalcı Yayınevi: 353; İnceleme Dizisi: 59, İstanbul.
- DOĞAN, Muhammet Nur, (2000) *Fuzûlî Leyla ve Mecnun - Metin Düz Yazıya Çeviri ve Açıklamalar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- EKER, Süer, (2010) “Türkçe Farsça İlişkilerinde Anlam Kopyaları Üzerine Notlar”, *Prof. Dr. M. Cihat ÖZÖNDER'in Anısına Sosyoloji Yazıları I*, Ankara.
- İMER; Kâmile, vd, (2011) *Dilbilim Sözlüğü*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- KARAAĞAÇ, Günay, (2013) *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir, (1943) *Fuzûlî - Leyla ile Mecnun*, Ahmet Halit Kitabevi, Türk Klasikleri Serisi: 2, İstanbul.
- MAZIOĞLU, Hasibe, (1989) *Fuzûlî ve Türkçe Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- ONAN, Necmettin Halil, (1956) *Fuzûlî Leylâ ile Mecnun*, Ankara Maarif Vekâleti, Türk Kültür Eserleri: 1, Ankara.
- SAMANCI, Metin, (2019) *Fuzûlî'nin Anlam Dünyası - Anahtar Kelimeler ve Kavramlar Sözlüğü*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Tezi, (Danışman: Prof. Dr. Ömer Zülfe) İstanbul.
- SARAÇ, M. A. Yekta, (2010), *Klasik Edebiyat Bilgisi - Belâgat*, Gökkuşbu Yayınevi Türk Dili ve Edebiyat Dizisi:1, İstanbul.
- TARLAN, Ali Nihat, (2008) *Fuzûlî Dîvânı Şerhi*, Akçağ Yayınları, İstanbul.
- TOPAL, Mesut, (2013) *Dakâyıku'l-Hakâyık (İnceleme - Metin)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- TOPALOĞLU, Ahmet, (1989) *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- VARDAR, Berke vd., (1998) *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- ZÜLFE, Ömer, (2018) “Fuzûlî'de Söz Kalıpları”, *Bir Devr-i Kadim Efendisi Prof. Dr. Tahir ÜZGÖR'e Armağan*, Editörler: Üzeyir Aslan, Hakan Taş, Ömer Zülfe.
- ZÜLFE, Ömer, (2015) “Yeter” Kelimesinin Fesahate Aykırı Bir Kullanımı Üzerine”, *M. Ali TANYERİ Anısına Makaleler*, Ülke Kitapları, İstanbul.